

SPOREN VAN HERINNERING

nr.28

Juni
2018

BELGIQUE - BELGIË
PP
BRUSSEL X
1/9464

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

| DRIEMAANDELIJKS NR 28 | APRIL - MEI - JUNI 2018
| AFGIFTEKANTOOR: BRUSSEL X | ERKENNINGSNUMMER P 602292

INHOUDSOPGAVE

ACTUALITEIT

Wat betekent het begrip
'verboden grenzen' wanneer je
geboorteland ver weg is?
pag. 2

AUSCHWITZ

Het *Interessegebied* en de
Postenketten van Auschwitz
pag. 8

UITGEDIPT

2001 - 2018. Daar zijn de
prikkelraadgrenzen weer
pag. 12

WIST JE DAT...

...over grenzen?
pag. 14

VRAAGSTUK

De grenzen in het Westen
van de Balkan tijdens
het interbellum
pag. 17
+ pedagogische fiche pag. 20

KLASREFLECTIE

De 'Vierde' Poolse deling
pag. 21

VARIA

pag. 23

ACTUALITEIT

Verboden grenzen

— De Berlijnse muur is meer dan 28 jaar dé verboden grens geweest voor duizenden families. Drie mensen vertellen hoe zij in onze hedendaagse wereld hebben moeten leren leven met verboden grenzen.

Wat betekent het begrip ‘verboden grenzen’ wanneer je geboorteland ver weg is?

— Drie mensen vertellen hoe zij in onze hedendaagse wereld moeten leven met verboden grenzen.

AMIR ELIAS JAFARI SCHRIJFT EEN BOEK.

Ik ben geboren in Afghanistan. Mijn vader was zakenman en samen met hem reisden wij veel heen en weer tussen Afghanistan, Pakistan en Iran. Ik heb twee broers en een zus. Vier kinderen, ieder in een ander land geboren, maar allemaal met Afghaanse roots. Meer en meer nam de macht van de Taliban toe. Niet enkel hun opgelegde levenswijze was een constante bedreiging maar ook de verkrachtingen en de papaverhandel zorgden voor dagelijkse afschuw voor een gezin met vier kleine kinderen. Toen mijn vader definitief het geboorteland besloot te verlaten, dacht hij dat een nieuw leven in Iran mogelijk zou zijn. Hij verkocht zijn zaak voor slechts één vijfde van de waarde maar al vlug kwam hij erachter dat leven in Iran geen uitkomst kon bieden: we mochten er niets bezitten, geen geld, geen wagen, geen huis. We moesten maandelijks corrupte politieagenten betalen om met rust gelaten te worden. De dag kwam dat het geld bijna op was. De lange vlucht begon aan de Armeense grens, waar wij vele kilometers te

voet aflegden via slechte en onveilige paden tot in Turkije. Van daar uit staken we het water over met een zelf opgeblazen bootje en kwamen aan op een Grieks eiland. We waren totaal uitgeput en stoorden ons zelfs niet meer aan de stinkende matras die op ons wachtte in de smerige gevangenis. De grootste vernedering kwam 's anderdaags toen mijn moeder verplicht werd haar hoofddoek af te nemen voor de politiefoto's. Vijf dagen later werden we per trein naar Athene gestuurd. We kregen er een voorlopig document dat na één maand ofwel verlengd werd ofwel ons terug naar Afghanistan of naar Iran zou uitwijzen. We zochten een smokkelaar op die ons voor veel geld een hoop kledij en andere spullen deed kopen, maar die uiteindelijk geen oplossing had voor ons. Een tweede smokkelaar zorgde ervoor dat ik samen met een andere, voor mij onbekende, jongen de grens kon oversteken. Mijn moeder volgde met de drie andere kinderen en mijn vader deed de reis alleen. Ik was 12 toen ik zeven jaar geleden in een gesloten centrum in Sint-Truiden aankwam samen met mijn familie. We hadden het geluk dat we van daar naar Geraardsbergen, ook

Nederlandstaling, konden om ons voorlopig te huisvesten. De eerste jaren kregen mijn ouders geen werkvergunning en moesten we proberen rond te komen met het uitgekeerde leefloon. Toen we na drie jaar een negatief advies kregen inzake onze asielaanvraag, stierf tegelijk mijn grootvader in Afghanistan. Dit was de laatste druppel voor mijn ouders. Alle moed was weg, alle zelfrespect. Ik zag voor het eerst mijn vader wenen en mijn moeder volledig depressief worden. Ikzelf dacht aan school stopzetten en aan zelfdoding. Met de hulp van een aantal leerkrachten werden brieven geschreven, de media werd aangesproken, er werd een stille mars naar Brussel op poten gezet en een Joodse man, Simon Gronowski schreef voor ons een brief aan de toenmalig minister voor asiel en migratie. Vijf jaar na onze aankomst in België kregen we eindelijk het goede nieuws dat we mochten blijven. Vandaag ga ik in scholen getuigen van mijn parcours, ik ben ook begonnen een boek te schrijven, en zelfs wanneer ik te maken krijg met racisme, bij het huren van een woning bijvoorbeeld, houd ik vol dat ik méér ben dan een vluchteling: ik ben een mens.

ARZOO HEEFT HAAR DIPLOMA TERUGGEWONNEN.

Ik werkte voor een NGO in Afghanistan, was arts en stond op het punt af te studeren als arts met specialiteit gynaecologie. Het feit dat ik in mijn geboorteland meewerkte aan contraceptie en opkwam voor vrouwenrechten omdat ik zag wat het betekende voor vrouwen om zoveel kinderen te hebben met evenveel gezondheidsproblemen, werd heel slecht gezien door mijn omgeving. Na een tijd werd de situatie onleefbaar voor mij en mijn gezin. Een visum krijgen voor een heel gezin was totaal ondenkbaar en daarom besloten wij te vluchten via Pakistan. Wij verkochten alles wat we bezaten en leenden nog wat extra geld van familie met het idee een veilige reis te kunnen maken naar het Westen. Alles ging betrekkelijk goed tot we aankwamen in Dubai. Daar moesten wij opsplitsen. Ik vertrok eerst met de kinderen. Mijn man zou een paar dagen later aankomen. Het duurde uiteindelijk acht maanden, waarvan de meesten zonder nieuws van hem, voor wij mekaar terugzagen. Wanneer iemand je zegt dat zulke beslissingen moeilijk zijn, besef je niet wat dat woord betekent. Je leven achterlaten omdat je niet doet wat je opgedragen wordt, je vrienden en je familie waarschijnlijk nooit meer terugzien, je in een totaal onbekende wereld stort en onzeker zijn van elke stap die je maakt, is méér dan enkel maar 'moeilijk'. Toen ik in juni 2010 met de kin-

deren aankwam in Brussel doelde ik uren in de straten rond om het politiecommissariaat te vinden. Ik begreep de taal niet (ik kende een beetje Engels maar helemaal geen Frans) en besepte pas later dat ik eigenlijk al die tijd in de buurt van het commissariaat geweest was. Intussen was het avond en er was geen slaapplek voor de nacht. Gelukkig kwam ik bij Vluchtelingenwerk Vlaanderen terecht en zij konden ons voor de nacht herbergen. We zijn tamelijk vlug naar Gent verhuisd waar ik mij onmiddellijk inschreef voor een taal cursus. Maar met een baby van 5 maanden thuis en geen plaats in een crèche was het ook niet gemakkelijk om geen lessen te missen (later zouden mijn man en ik mekaar afwisselen voor de taal cursus en de babyopvang). Ik nam contact op met overheidsdiensten om mijn diploma te laten registreren maar na twee jaar had ik nog steeds geen nieuws, meer zelfs, ik kreeg niets van informatie. Ik deed mee aan examens, lukte de schriftelijke maar haalde de mondelinge niet door de taalkloof. Ook het feit dat hier andere technieken, andere handboeken en andere werkwijzen en regels gelden hielp niet. Ik had geen internet thuis, geen computer, geen boeken en ik kreeg de juiste informatie maar niet te pakken. Ik gaf de moed op en stuurde mijn CV door om werk te vinden. Ik kreeg tientallen aanbiedingen als poetsvrouw. En zelfs al heb ik het grootste respect voor de mensen die poetsen, ik kreeg het niet over mijn hart om mijn studies en mijn passie voor genees-

kunde te vergeten. In 2013 besloot ik toch terug te gaan studeren voor vroedkundige aan de Artevelde Hogeschool. Ook daar moest ik alles zelf regelen, aangezien dit geen knelpuntberoep is voor de Vlaamse overheid, was geen enkele hulp voorzien. Ik kreeg ook geen vrijstelling voor bepaalde vakken aangezien mijn origineel diploma niet erkend werd, maar het feit dat ik hier een tijdje voordien voor een schriftelijk examen was geslaagd hielp wel. Toch behaalde ik mijn diploma, meer zelfs, ik werd er *Studente van het Jaar*. In een interview vertelde ik dat ik nog steeds met de hoop in mijn hart leefde om ooit mijn echt beroep te kunnen uitoefenen. Iemand vertelde mij toen dat een aantal wetten en regels sinds 2014 veranderd waren. Ik diende terug een dossier in om mijn diploma uit Afghanistan te laten registreren. Na 2 maanden kreeg ik een positief advies en kon ik mijn vroegere diploma uiteindelijk gebruiken om hier aan de slag te gaan als basisarts. Ik ben ondertussen fertilitateitsarts in het UZ Gent en heb veel vriendelijke en behulpzame collega's en patiënten. Echter toen onlangs iemand mij vroeg of ik België had uitgekoken als bestemming voor het 'goede leven', moest ik wel antwoorden wat diep in mijn hart is blijven zitten: ik had thuis een goed leven, mijn man en ik werkten beiden als arts, wij hadden ons huis, onze familie, onze vrienden. Hier kennen wij niemand en zijn wij alles moeten herbeginnen vanaf niets. Wij moeten elke dag onszelf blijven bewijzen.

Elias is een gewone jongeman die zijn ervaringen wil delen

© Alle rechten voorbehouden

Arzoo is uiteindelijk terug arts kunnen worden

© Alle rechten voorbehouden

Rami wil zijn geluk delen met lotgenoten

© Alle rechten voorbehouden

RAMI WIL ZIJN GELUK DELEN MET ANDEREN.

Mijn naam is Rami en ik heb een kapperszaak in Gent. Mijn ouders zijn gevlucht uit Palestina voor het Israëlische regime in de jaren 1980 en kwamen terecht in een vluchtelingenkamp nabij Damascus in Syrië. Het is daar dat ik in 1984 geboren ben. Het is ook in dat kamp dat ik mijn kinderjaren doorbracht en het is nog in dat kamp dat ik mijn tienerjaren doorbracht. Ik leerde er voor kapper en ik oefende er het beroep van kapper uit. Maar er was nooit een dag dat ik me geen gevangene voelde. Het totale gebrek aan vrijheid, de vrijheid om andere streken te leren kennen, andere mensen, andere culturen of andere landen, zij het buurlanden of zelfs mijn eigen vaderland, drukten als een zware last op mijn schouders. Ook het feit niet echt een nationaliteit te hebben is een vreemd gevoel. Ik besloot dus mijn kans te wagen om Syrië te ontvluchten. Ik koos bewust om naar België te vertrekken omdat mijn zus hier

was komen wonen en daarom leek dit land mij meer 'vertrouwd'. Ik geraakte tot in Turkije en moest vandaar verder met een bootje tot op het Griekse eiland Lesbos. Vanuit Athene kon ik met een Spaans paspoort in 2010 naar België komen. Er werd mij bij aankomst asielaanvraag geweigerd, maar aangezien ik apatride ben kon men mij ook nergens naar terugsturen... Ook het feit dat het land vanwaar ik kwam in staat van oorlog verkeerde maakte het minder moeilijk om hier te blijven. Ik kwam terecht in een opvangcentrum voor daklozen en leerde er een totaal nieuwe wereld kennen: velen onder de daklozen waren goede en vriendelijke mensen, ieder met zijn eigen problemen. Terwijl velen hun weg zochten in alcohol of drugs, ging ik weer aan het studeren. Ik wilde weer kapper worden en volgde ook een cursus bedrijfsbeheer om mijn eigen zaak te kunnen openen. Tenslotte kreeg ik in 2013 positief advies op mijn asielaanvraag. De eerste zes maanden werkte ik aan het opstarten van mijn kapperssalon, maar al vlug groeide er het besef

dat ik iets moest terug geven uit dankbaarheid voor de kansen die ik gekregen had. Ik besloot om elke maand één dag mijn kapperszaak open te stellen voor daklozen en vluchtelingen. Zij mogen hun haar laten knippen en betalen wat zij zelf willen. In 2016 besloot ik mijn actie uit te breiden: ik pakte mijn kapperstas en ging op pad om in vluchtelingenkampen ook haar te gaan knippen. Ik ging een paar keer naar Calais en Dunkerque en samen met een groep Nederlandse en Duitse vrijwilligers ging ik voor twee weken gratis haar knippen op Lesbos, waar ikzelf ooit terecht kwam. Ik ben nog jong en heb plannen om mijn toekomst uit te breiden. Ik heb jarenlang gevangen gezeten, eerst in een vluchtelingenkamp, maar ook in mijn hoofd, later omringd door een vreemde taal en een verschillende cultuur. Ik moest nieuwe regels leren omdat regels er nu eenmaal zijn en nodig zijn voor iedereen. Maar ik wil vooruit, een gezin stichten. Maar wanneer je tegen een meisje zegt dat je uit Syrië komt, zijn de reacties dikwijls heel ontmoedigend. ■

Arzoo, Elias en Rami geven hun persoonlijke visie op zeven vragen rond 'verboden grenzen'

We willen graag jonge mensen van vandaag helpen om te begrijpen wat het is om voor 'verboden grenzen' te staan. Welke invulling geef jij persoonlijk aan dit begrip?

A: Ik denk dat het verstandig is om zichzelf proberen te verplaatsen in de situatie van mensen die voor verboden grenzen hebben gestaan, dat is de beste manier om hen proberen te begrijpen.

E: Ik was een vluchteling en heb daardoor vaak voor verboden grenzen gestaan omdat ik niet dezelfde rechten had als een 'normale' wereldburger. Ik moest en moet nog altijd grenzen doorbreken die voor velen toegelaten zijn maar voor mij verboden blijven. Ik denk aan de verschillende landgrenzen die ik moest oversteken op onze lange reis van Afghanistan naar België. Toen ik 5 jaar oud was stond ik al voor een verboden grens in Iran. Ik mocht niet net zoals de andere kindjes naar de kleuterklas gaan, want Afghanen die in Iran verblijven hebben niet dezelfde rechten als de autochtone bevolking. We mochten geen huis, geen auto, geen kapitaal bezitten en als Afghaan mag je uiteraard geen Iranese vrouw huwen. Dit soort verboden grenzen beleefde ik dagelijks in Iran gedurende 10 jaar. Elke ochtend mocht een leerling op school uit de Koran voorlezen en op een dag stond ik op om te lezen maar

een leerkracht kwam naar me toe en wees me erop dat ik Afghaan was. Ik antwoordde dat ik heel goed uit de Koran kon lezen, maar hij trok me weg vanachter de microfoon. Toen wist ik dat ik nog voor veel verboden grenzen zou komen te staan omwille van mijn nationaliteit, geloof, cultuur, huidskleur. Allemaal absurde zaken dacht ik, waarmee mensen stereotypen op me vastpinden en daarmee verboden grenzen voor me optrokken.

R: Ik ben geboren in Syrië terwijl mijn ouders Palestijnse vluchtelingen waren. Bijgevolg ben ik heel mijn leven apatride geweest. Een eigen nationaliteit hebben is voor mij dus steeds een 'verboden' grens geweest.

Wat is in jouw ervaring de grootste 'verboden grens' geweest: een grens die voor jou verboden was in je geboorteland of in het land waar je nieuwe leven vorm zou kunnen krijgen?

A: In mijn ervaring was de grootste verboden grens de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Beiden zouden moeten in gelijkheid leven met dezelfde rechten.

E: De verboden grenzen in mijn leven waren meestal afhankelijk van mijn geloof, de Islam. Een geloof wat eigenlijk niet mijn persoonlijke keuze was, maar eerder een gevolg van respect en cultureel opvolgen van het geloof van mijn ouders. Ik ben iemand

die vaak diep nadenkt over het leven en vaak strand ik op existentiële levensvragen en vragen over geloof. Ik las onlangs een mooie quote van een Iraanse psycholoog: 'ik geloof dat ik geloof in het geloof maar heb geen geloof in een geloof, geloof ik.' Aangezien mijn geloof veel verboden grenzen voor me optrok, ben ik meer over het vrijzinnig humanisme gaan lezen en voelde me meer verwant met deze gedachte. Ik heb hierbij nooit het gevoel dat ik iets mis en al zeker niet dat ik een slecht pad op ga. Eens ik meer buiten de kring van de diepgelovigen begon te leven, zag ik die mensen ook anders, begreep ik dat velen onder hen geloofden als compensatie voor het ontbreken van zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Eén van de voorbeelden van mijn eigen 'experimenteren' met het geloof was tijdens Ramadan: mijn moeder vertelde me dat wanneer je goed bad en vastte, je goeie punten op school en bij Allah zou halen. Ik bad goed en vastte goed, maar studeerde niet, en kreeg dus slechte punten. Misschien zou wat minder vasten mij meer energie gegeven hebben, en wat minder bidden wat meer tijd om te studeren. Uiteindelijk kwamen alle verboden grenzen die mij als jonge tiener werden opgelegd voort uit mijn geloof: geen vriendin hebben, niet drinken, niet roken, niet naar fuiven gaan...

© Alle rechten voorbehouden

Ieder mens zijn reis, ieder mens zijn verhaal

R: Sinds de jaren dat ik in België woon, heb ik veel vriendelijke mensen leren kennen. Klanten van het kapsalon of buurtbewoners. Af en toe nodig ik mensen uit om bij mij te komen eten, om mij beter te leren kennen. Nooit heeft iemand van hier mij echter bij hem thuis uitgenodigd. Ik heb nooit de kans gekregen om een Belgische vriend te maken. Dat lijkt mij een grens waar ik blijkbaar niet over geraak.

Wat vond jij het moeilijkst om over te steken: een landsgrens, een taalgrens of een andere grens, die te maken zou kunnen hebben met de verschillen tussen culturen?

A: De taalbarrière is de grootste hinder gebleken voor mij om aan correcte informatie te geraken om mijn toekomst op te bouwen. Ook het cultuurverschil kon soms bepaalde muren optrekken.

E: De moeilijkste grens om over te steken was voor mij hier de taalgrens. Tijdens mijn eerste schooldag hier in België, weende ik en smeekte ik mijn moeder mij niet in die school te laten waarvan ik de taal niet sprak of begreep. Ik was ervan overtuigd dat iedereen me zou uitlachen en me pijn zou doen. Ik zat daar dagen als een stomme in die klas die niets begreep en zelfs niet kon vragen om naar de WC te mogen gaan. Wanneer er mij al eens iemand aansprak en ik in het Perzisch

antwoordde, dacht hij dat ik hem uitschold... Verschrikkelijke tijd.

R: De taal leren is één van de moeilijke zaken wanneer je in een vreemd land aankomt. Communicatie is zo afhankelijk van mekaar goed en correct begrijpen.

Wat in de ene cultuur als volledig normaal beschouwd wordt kan in de andere helemaal als taboe en verboden overkomen. Welk voorbeeld heeft jou geraakt tijdens jouw persoonlijk verhaal?

A: Het dragen van een hoofddoek is heel verschillend in beide landen. Hier in België hebben vrouwen meer vrije keuze. Ook wat betreft studies: in mijn geboorteland kiezen de ouders meestal voor de toekomst van de meisjes, hier hebben zij meer vrijheid om zelf keuzes te maken.

E: Toen ik met mijn familie van Iran naar Turkije reisde zag ik vrouwen zonder hoofddoek, wat helemaal niet normaal was voor mij aangezien ik tot mijn 11de nooit buiten Afghanistan of Iran was geweest. In Griekenland droegen vrouwen helemaal geen hoofddoek en hier en daar zag ik mensen mekaar kusjes geven op de mond. Dat was al helemaal niet normaal voor mij en mijn ouders maakten het nog erger door de hele tijd te zeggen dat ik niet mocht kijken en mijn hoofd naar links of naar rechts moest keren. Eens we in België aankwamen was het ook heel

vreemd voor mij om elke dag van 8u 's morgens tot 16u naar school te gaan. In Iran duurden schooldagen van 8u30 tot 12u. Op de weg van het stadscentrum naar school zag ik vrouwen achter grote ramen staan in bikini's en slippers en ik dacht dat die mensen geen kleren hadden, dat ze misschien gestraft waren... Mensen die mekaar voorbijliepen glimlachten naar elkaar en zeiden: 'Hallo! Goeiemorgen!'. Ik zei op één dag soms meer dan 5 keer goeiedag tegen mijn leerkracht. Hij glimlachte naar mij en leerde me dat één keer per dag genoeg was.

R: Alles is totaal anders, niet beter, niet slechter, gewoon totaal anders. Het is dan ook soms uiterst moeilijk om je aan een bepaalde leefwijze aan te passen op een relatief korte tijd om vlug je weg te vinden in een nieuwe maatschappij en om bijvoorbeeld vlug werk te vinden dat je aankan, gezien dat alles hier anders functioneert.

Kan je een voorbeeld geven van grenzen die je niet wilde oversteken, grenzen die jij jezelf verboden hebt? En waarom heb je die keuze gemaakt als het al een keuze geweest is?

A: Een goede opvoeding krijgen en geven. Niet liegen, niet stelen, vriendelijk zijn voor mekaar, mekaar helpen, moedig zijn en

De Rechten van de Mens: Het recht op vrijheid

respect hebben voor zichzelf en voor anderen, niet opgeven. Dat zijn dingen die vanzelf grenzen opleggen en die wil ik zeker nooit overschrijden.

E: Heel mijn leven moest ik grenzen oversteken die ik mezelf liever zou verboden hebben: vooral de grens die mij van mijn vaderland scheidt. Ik verlang er elke dag naar om ooit terug te kunnen keren naar Afghanistan, naar het land waar ik me letterlijk en figuurlijk thuis voel. Het land waar duizenden soldaten voor mij en andere Afghanen gesneuveld zijn opdat anderen kunnen blijven overleven, opdat anderen vrij zouden zijn. Naar het land gaan waar ik geboren ben, waar mijn voorouders begraven zijn en waar de grond naar mijn geschiedenis ruikt.

R: Ik heb hierop geen echt antwoord denk ik, gewoon jezelf blijven en je best doen.

Zou je iets positiefs kunnen halen uit het verbieden van grenzen, door mensen aan andere mensen opgelegd?

A: Mijn ouders hebben mij van jong af geleerd dat er bepaalde grenzen zijn die je moet kennen en respecteren. Die grenzen zijn er inderdaad om je te helpen een goede toekomst op te bouwen.

E: Grenzen om iets te verbieden is niet altijd slecht. Er moeten bepaalde grenzen bestaan, bepaalde lijnen die verboden zijn

om over te steken, want de onbegrensde mens kan soms zeer slecht zijn. Stelen of zelfs moorden kan ongestraft gebeuren bij het ontbreken van maatschappelijke grenzen. Een maatschappij zonder wetten en straffen werkt niet. Kijk maar wat er momenteel in Afghanistan aan de hand is: er gaan gemiddeld per maand 3000 mensen dood in Afghanistan, 90% van de papaverindustrie komt van Afghanistan, Afghanistan is één van de landen die het meest terroristen 'aanlevert'...

In Afghanistan maak je elke dag verkrachtingen mee. Vaders die hun kinderen verkopen voor een maaltijd zijn er geen uitzonderingen. Maar grenzen verbieden is dan weer iets anders.

R: Ik heb altijd geprobeerd om beter en sterker te worden van mijn ervaringen. Dat is het positieve dat ik heb onthouden.

Grenzen zijn er meestal om mensen binnen of buiten een groep te houden. Wanneer we ze oversteken, sluiten we ons aan bij een andere groep. Wat zou er gebeuren volgens jou indien we zonder grenzen zouden leven, en dan bijgevolg ook zonder verboden grenzen?

A: Je kan een wereld zonder grenzen, met een zelfde taal en cultuur, gaan bekijken als een ideale wereld. Dan moet je er wel van uitgaan dat ieder mens een goed mens is. Maar helaas zijn grenzen

nodig voor veiligheid en controle van die mensen die minder goede bedoelingen hebben.

E: Landsgrenzen vind ik persoonlijk nutteloos en werken niet echt. Het zijn net landsgrenzen en de angst om deze open te stellen, die vooroordelen, racisme en volkerenhaat doen oplaaien. We zijn allemaal gelijk en zouden gelijke kansen moeten kunnen krijgen, een stem om voor zichzelf te kunnen opkomen, maar verboden landgrenzen beperkt vrijheid en een breder en open zicht op de wereld. Persoonlijke grenzen zijn dan wel nodig; ze zijn natuurlijk en men heeft hier recht op. Iedereen heeft wel af en toe behoefte aan rust en alleen zijn. De persoonlijke zone van de andere ga je enkel binnen wanneer het uitdrukkelijk toege laten is.

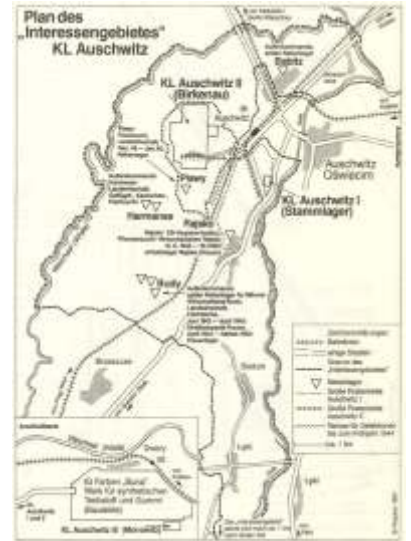
R: Dit zou een ideale wereld zijn. Maar zelfs met de beste bedoelingen zijn er ideale wereldbeelden gemaakt die nooit gelukt zijn: kijk maar naar de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*. Artikel 13 zegt het volgende: "Je hebt het recht om te gaan en te staan waar je wilt, in eigen land en in het buitenland". In hoeveel delen van de wereld kunnen mensen zeggen dat ze dat recht echt hebben? ■

Interviews: **Georges Boschloos**
vzw Auschwitz in Gedachtenis
Met dank aan Rosalie Heens
van Vluchtelingenwerk Vlaanderen

Het *Interessegebiet* en de *Postenketten* van Auschwitz

In Auschwitz en zijn subkampen was de prikkeldraadverspering, die nu een symbool geworden is voor alle concentratiekampen, niet de enige grens die de gedefinieerden van de 'normale' wereld scheidde. De concentratiekampen van Auschwitz en Birkenau en de andere kampen die hiervan afhingen waren ingebed in wat de nazi's het *Interessegebiet* noemden. Het gaat hier om een zone van ongeveer 40 km² waarin tussen 1941 en 1945 zo'n 28 subkampen van Auschwitz in het leven geroepen werden (in het totaal hingen een veertigtal kampen van Auschwitz af, dus ook buiten het zogenaamde *Interessegebiet*). Hiervoor werden verschillende Poolse dorpen ontruimd van hun bewoners. Meer dan duizend huizen en schuren werden afgebroken en het zo gerecupereerde bouwmaterial werd gebruikt om de kampen mee te bouwen. De bakstenen van de huizen van het dorp Brzezinka (Birkenau) zijn vandaag nog te zien in het 'vrouwenkamp' BI van het concentratiekamp Auschwitz II Birkenau.

Vanaf 1943 had elk van de 'grote' kampen Auschwitz I (*Stamm-lager*), Auschwitz II Birkenau en Auschwitz III Monowitz zijn eigen kampcommandant en subkampen, die in de praktijk kleinere werkkampen waren. De functie van dit *Interessegebiet* was dubbel: het leveren van plaats voor dwangarbeid en het creëren van een zone die de gevangenen volledig moest afzonderen van de 'vrije' wereld. Meteen had de SS er een geografische dekmantel bij om haar misdaden in de concentratiekampen en het uitroeiingscentrum te verbergen. De grens tussen gevangenschap en vrijheid was voor de op ontsnapping beluste gevangene een levensgevaarlijk hindernissenparcours. Allereerst moesten de prikkeldraadversperingen, ook gekend onder de naam *kleine Postenkette*, van het kamp overbrugd worden. In Auschwitz I en II stonden deze ook onder stroom, met respectievelijk 400 en 760 volt, genoeg dus om iemand op slag te doden. De gedefinieerden wisten dit en sommigen gingen dan ook 'op de draad' om zelfmoord te plegen. De wachtto-

© Staatsmuseum van Auschwitz-Birkenau

Plan gemaakt door de Duitsers van het *Interessegebiet* dat zo'n 40 km² omvatte.

Plan van het *Interessegebiet* waar de zones van Auschwitz en Auschwitz II Birkenau te zien zijn.

© Staatsmuseum van Auschwitz-Birkenau

rens waren bemand door SS-soldaten die als plicht hadden om meteen te schieten. Dit was gekend als de *Postenpflicht*, een geschreven bevel voor alle SS-bewakers in alle concentratiekampen waarin gestipuleerd werd dat ze dienden raak te schieten op gevangenen die probeerden te ontsnappen en dit zonder voorafgaande mondelinge waarschuwing of waarschuwingsschot. Gewoon naar de prikkeldraad toestappen was al genoeg om neergeschoten te

worden. Bewakers die dit niet deden riskeerden een disciplinaire sanctie. In Auschwitz I was de prikkeldraad op een dubbele rij betonnen palen geplaatst van 3,30m hoog en naar binnen gebogen aan de top. Betonnen platen waren ook in de grond geplaatst om te vermijden dat gevangenen een gang zouden graven onderdoor. Een kleine wachttorens bevond zich in elke hoek van het kamp een grotere wachttorens in het midden aan elke kant.

Indien de gevangene erin sloeg om de bewakers te verschalken en door de prikkeldraad te komen (die niet constant onder stroom stond), was hij echter nog niet vrij. De zone net buiten het kamp was ook nog SS-gebied waar de *Kommandos* van gevangenen overdag slavenarbeid dienden te verrichten en was na enkele kilometers afgebakend door een tweede grens met prikkeldraad, de *große Postenkette*. Ook hier waren torens met bewakers die raak dienden te schieten op potentiële voortvluchtigen. SS-mannen met speurhonden kamden systematisch de zone uit waar de voortvluchtigen zich zouden kunnen verschuilen. Een succesvolle ontsnapping was dus allesbehalve eenvoudig, want veel vluchtelingen werden alsnog door de politie teruggevoerd of doodgeschoten. Volgens de actuele gegevens slaagden minstens 180 gevangenen er desondanks toch in om de grens tussen gevangenschap en vrijheid te overschreiden. ■

Bewakers werden verplicht raak te schieten zonder voorafgaande waarschuwing ↓

© vzw Auschwitz in Gedachtenis / G. Boschloos

Frédéric Crahay
Directeur
vzw Auschwitz in Gedachtenis

2001 - 2018

Daar zijn de prikkeldraadgrenzen weer

De ijzeren prikkeldraad is een recent fenomeen

In 1874 vond de Amerikaanse landbouwer Joseph Glidden¹ in het dorpje DeKalb in Illinois, een manier uit om ijzerdraad te vlechten rond ijzeren stekels. Hij creëerde met name een manier om prikkeldraad snel en goedkoop te produceren. Dat was precies waar de Noord-Amerikaan op zat te wachten om op de open vlakke zijn vee bij elkaar te houden. De uitvinding van Glidden betekende het einde van de cowboy. Die werd overbodig². Het 'Wilde Westen' zou voortaan minder wild en beter georganiseerd en afgebakend zijn. Ondertussen zijn er al meer dan 450 vergunningen uitgereikt om prikkeldraad te vervaardigen en zijn er zowat 2000 varianten van het product voorhanden³.

Zowat in alle weides waar de activiteiten gestroomlijnd konden worden met prikkeldraad, gebeurde dat ook. De landbouwtoepassing werd uiteindelijk ook ingezet om er groepen mensen mee onder controle te houden. In verschillende koloniale conflicten namen 'tegenstanders' de plaats in van dieren. Bij het conflict tussen Amerikanen en Spanjaarden in Cuba en de Filippijnen, twee landen die eind 19e eeuw nog deel uitmaakten van

— Barrières die 'wie binnen is' moeten beschermen tegen 'wie binnen wil', komen sinds de aanslagen van 11 september 2001 in New York weer vaker ter sprake. De terugkeer van muren en versperringen is ingegeven door een wezenlijk gevoel van onveiligheid. Nochtans is de onderliggende dreiging niet altijd reëel. Sinds de aanslagen op de *Twin Towers* en de Amerikaanse *Patriot Act*, ondertekend op 26 oktober 2001, worden versperringen steeds vaker geopperd als een middel om te regelen wie de grenzen binnenkomt. Voor het ontstaan van de prikkeldraadversperring, die zo alomtegenwoordig is geworden dat we ze nog amper opmerken, hoeven we niet al te ver terug te gaan in de tijd.

het Spaanse koloniale rijk, werden lokale bevolkingsgroepen deels vastgehouden in 'reconcentración'-kampen. Die naam keert terug in de latere 'concentratiekampen'.

Concreet werden delen van de bevolking die tot de onafhankelijkheidsbeweging behoorden, vastgezet in zones die werden afgebakend met prikkeldraad. Dat viel eenvoudig te plaatsen en gemakkelijk te bewaken. De publieke opinie in Europa reageerde echter pas geschokt bij een tweede conflict, met de zogenaamde 'Boeren' in Zuid-Afrika van 1899 tot 1902. Wat was er dan zo aanstootgevend aan deze oorlog die de Britse kolonistator tegenover de blanke Boeren plaatste?

De Boeren waren afstammelingen van Hollandse pioniers in Zuid-Afrika die zich daar al sinds

de 17e eeuw vestigden. Het was tevens een van de eerste conflicten waarvan de beelden tot in Europa raakten. Dat blanke christenen andere blanke christenen in een uiterst kwetsbare positie plaatsten, was een stap te ver voor de publieke opinie. De Britse soldaten hielden vrouwen, kinderen en ouderen van de Boeren vast in concentratiekampen waar de leefomstandigheden betreurenswaardig waren. Hetzelfde lot ondergingen de Zwartten die meevochten met de Boeren-opstandelingen. Door hun familie te bedreigen, wilden de Britten de guerrillastrijders van de Boeren onder druk zetten. Die strategie bleek succesvol. In 1902 werd de oorlog beëindigd in het voordeel van de Britten.

Tijdens de Duitse bezetting van België van 1914-1918 was er voor de eerste keer sprake van een

Hoogspanningsdraad opgetrokken door de Duitsers te Molenbeersel (Hinrool) tijdens de Eerste Wereldoorlog.

grens die zo goed als hermetisch was afgesloten. Heel wat Belgen vluchten voor de opmars van de Duitsers de grens met Nederland over. De Duitse bezetter besloot daarom in 1915 naast prikkeldraad ook een afsluiting van ijzerdraad onder een hoogspanning van 2000 volt te plaatsen. Deze afsluiting was 320 km lang. Hoewel de grens hierdoor niet helemaal ondoordringbaar was, zorgde de maatregel voor een aanzienlijk aantal slachtoffers. De 'Dodendraad', zoals de lokale bewoners hem noemden, veroorzaakte de dood van naar schatting 800 tot 2000 mensen⁴.

De prikkeldraad als symbool

De nazidominantie in Duitsland en de daaruit volgende Tweede Wereldoorlog is voor de symboliek achter de prikkeldraad allicht het meest bepalend geweest. Het repressieve naziregime en de concentratiekampen die er het resultaat van waren, zijn bepalend geweest voor het beeld dat

we nu hebben van de concentratiekampomgeving. De verhalen van de overlevenden en de beelden van de bevrijding van de concentratiekampen, van mannen en vrouwen die vel over been zijn, hebben onze perceptie van deze van oorsprong landbouwtoepassing voor altijd gewijzigd. Het nutsobject is een vast onderdeel van het instrumentarium van de beul geworden.

Het beeld van de prikkeldraadafsluiting is zodanig verweven met de concentratiekampen dat sommige herdenkingsplaatsen er opnieuw hebben geplaatst, bv. in het Nederlands Vught. In het Staatsmuseum Auschwitz-Birkenau in Polen moet de prikkeldraad in Auschwitz en Birkenau elke zes jaar worden vervangen omwille van de roest. Omdat het zo'n bepalend visueel element is geworden voor Auschwitz, moet de nieuwe prikkeldraad eerst nog wat 'verouderen' in de openlucht alvorens hij geïnstalleerd mag worden⁵. In

België is het Nationaal gedenkteken van het fort van Breendonk eveneens omgeven met prikkeldraad. En tot slot heeft de niet-gouvernementele organisatie Amnesty International als logo een kaars omgeven door prikkeldraad, om de onderdrukking weer te geven, tegenover de warmte van de kaars⁶.

Afscheidingen die continenten verdelen

De koude oorlog (1945-1989) deelde de wereld op in blokken, niet alleen politiek maar ook fysiek. De Berlijnse Muur (1961-1989) was daar een krachtig symbool van en nog meer het IJzeren Gordijn, zo genoemd door Winston Churchill, dat Europa doormidden sneed, met een communistisch blok in het Oosten en een kapitalistisch blok in het Westen. Hoewel het ook in andere betekenissen kan worden opgevat die we hier niet zullen noemen, omvatte het IJzeren Gordijn duizenden kilometers

→
Prikkeldraad als vast beeld van concentratiekampen in het collectieve geheugen. (Scène van HAMP van het toneelgezelschap HOTEL MODERN)

© vzw Auschwitz in Gedachtenis/G. Boschloos

© Alle rechten voorbehouden

↑ Het lichaam van het Bengalese meisje Felani Khatun, doodgeschoten door de Indiase grenswacht op 7 januari 2011.

prikkeldraadversperring, bedoeld om de twee contrasterende systemen van elkaar te scheiden. Het duurde tot 1989 voor de grenzen geopend werden die de Europeanen meer dan 40 jaar hadden gescheiden.

Laten we het tot besluit nog hebben over de langste prikkeldraadversperring ooit gebouwd door de mens, namelijk die tussen India en Bangladesh. Deze afsluiting van meer dan 3 200 km (langer dan het IJzeren Gordijn ooit was) scheidt de Indiërs van de Bengalezen en wordt bewaakt door de grootste bewakingsmacht ter wereld, de Indiase Border Security Force, 220 000 manschappen sterk. Deze bewakers wordt opgedra-

gen te schieten op iedereen die van het ene land naar het andere probeert te raken, met andere woorden van Bangladesh naar India. Deze grensversperring werd opgestart in de jaren 80 en voltooid in 2010. De redenen voor de constructie zijn divers, onder andere om de migratiestromen tussen de twee landen te beheersen. India wil bovendien de interne strubbelingen onder controle houden. Deze dodelijke grens zorgt jaarlijks voor 200 doden. In het Westen is dit vrijwel onbekend. De dood van de jonge Felani Khatun op 7 januari 2011 heeft er enige ruchtbaarheid aan gegeven. Deze 15 jaar jonge Bengalese was van plan te trouwen in India en probeerde

de afsluiting over te klimmen met de hulp van haar vader en een ladder. Haar jurk bleef echter in de prikkeldraad hangen en het meisje begon te roepen. De Indiase grenswachten schoten op haar. Urenlang lag ze verstrikt in de prikkeldraad tot ze uiteindelijk stierf. Haar bijzonder gruwelijke dood wist kort de internationale gemeenschap te beroeren.

Hebben we in 2018 nog prikkeldraad nodig?

Als we zien hoe er overal in de wereld afsluitingen worden opgericht en electorale beloftes worden gedaan over nieuwe versperringen, kunnen we niet anders dan bevestigend op die

© Nicolas Pinault

↑ Het hek dat de haven van Calais omringt; naast de toenmalige 'Jungle van Calais'.

vraag antwoorden. De in november 2016 verkozen Amerikaanse president heeft van een muur tussen de Verenigde Staten en Mexico een belangrijk punt van zijn campagne gemaakt. Nochtans werd de beslissing een muur op te richten (in de praktijk vaak afsluitingen met prikkeldraad) al genomen in 2006 toen George W. Bush aan de macht was. Niet de afsluiting lijkt essentieel maar de angst voor wat die afsluiting zou moeten tegenhouden. De publieke opinie, kortom de mensen die zich 'erbinnen' bevinden, willen zich veilig voelen. Maar of die afsluitingen ook doeltreffend zijn, is maar de vraag. Van de 'primitieve' concentratiekampen in de Spaanse

kolonies eind 19e eeuw tot de hightech-afsluitingen in de rijke wijken van Johannesburg, zijn gemotiveerde mensen er altijd in geslaagd dergelijke versperringen te omzeilen. De migratiestromen van mensen die vluchten voor miserie en oorlog kunnen door geen enkele barrière, hoe hoog ook, worden tegengehouden⁷. Hooguit kunnen ze wat worden afgebogen. ■

Frédéric Crahay
Directeur
Vzw Auschwitz in Gedachtenis
Vertaald uit het Frans
door Rudy Trullemans

(1) <http://gliddenhomestead.org/barbedwire.html>
(2) Dick Wittenberg, Prikkeldraad. Een geschiedenis van goed en kwaad, Antwerpen, Atlas Contact, 2015, p. 72.
(3) <http://www.barbwiremuseum.com/history.html>
Het militaire gebruik van prikkeldraad werd met name tijdens WO I verder ontwikkeld. Vechten in open veld, zoals gebruikelijk in de 19e eeuw, werd erdoor gehinderd en de versperringen waren eenvoudig te plaatsen en zo goed als onverwoestbaar. Talloze 'poilus' (vrij vertaald 'de behaarden', de informele benaming voor de besnorde en bebaarde soldaten in de loopgraven) zagen hun opmars geremd door deze onvermoebare vijand. De mitrailleuses van de vijand hadden het werk maar af te maken. Daarnaast zette men krijgsgevangenen vast in concentratiekampen omgeven door prikkeldraad.
(4) www.dodendraad.org
(5) Hans Citroen, Auschwitz - de Judensrampe, vergeten spoor, Laren, Verbum, 2014, p. 22.
(6) <https://www.amnesty-international.be/wat-we-doen/voor-onderwijs>
(7) Beijk in dat verband de uitzending Le Dessous des Cartes. Des frontières qui se referment ? : <https://www.youtube.com/watch?v=8X3MmmRBG8g>

... over grenzen?

Een 16-jarige jongeman met ambitie, en met een doel voor ogen: als Jood samenleven met de broeders die ook in Eretz Israël leven en die hij omschrijft als *une partie importante*. En alles begint met het leren van hun taal, want hij wil weten wie ze zijn, en begrijpen wat hen drijft.

Probleem is wel dat hij wanneer hij het bovenstaande schrijft nog in België in de clandestiniteit leeft, want opgejaagd wordt door de nazi's, en dat hij dag na dag zijn strijd moet leveren om te overleven. Zijn naam: Moshé Flinker. Samen met zijn familie gevlucht uit Nederland en in Brussel terecht gekomen. Het citaat komt uit zijn dagboekverslag van 18 december 1942. Op 19 mei 1944 wordt hij vanuit de kazerne Dossin gedeporteerd met konvooi 25. Op 22 januari 1945 verdwijnt Moshé uitgeput en ontmenselijkt als slachtoffer van de Holocaust in Bergen-Belsen.

Van vooroordeel naar overleg

Zijn beklijvende, beklemmende en doorleefde dagboek (1942 - 1943) laat de lezer niet los; zijn ambitie en zijn boodschap zo helder geformuleerd in zijn donkere en uitzichtloze situatie maken duidelijk wat het inhoudt te willen 'samen leven'. Het gaat niet zomaar om een dagdromende jongeman. Moshé Flinker is zich bewust van de inspanningen die geleverd moeten worden om samen te leven. In plaats van zich af te zetten tegen de broeders die hetzelfde gebied claimen en die dus in de weg lopen, wil hij begrijpen wie ze zijn

— J'ai déjà écrit plus haut que j'ai commencé à étudier l'arabe. Je n'étudie pas cette langue simplement parce qu'elle me plaît. J'ai commencé et je voudrais vraiment finir de l'apprendre parce qu'une partie importante des habitants d'Eretz Israël et de ses voisins la parlent. Pour atteindre le but que je me suis fixé plus haut, j'ai pensé qu'il me fallait vraiment au minimum apprendre à parler l'arabe. (...) Il est clair que, d'abord et avant tout, il faudra vivre en paix avec nos frères les fils d'Ismaël qui eux aussi sont descendants d'Abraham¹.

om zo met hen samen te kunnen leven. Daarvoor moeten grenzen vallen: de grenzen van de polarisatie. En dat doet Moshé door Arabisch te leren in de meest penibele mensonwaardige omstandigheden waarin hij moet leven.

Het zijn dezelfde grenzen die ook wij moeten wegwerken indien we kampgeest willen vermijden, het zijn de grenzen van de angst, de vooroordelen, het ideologische gelijk dat niet wil wijken.

Die grenzen kenmerken zich o.a. en zeer opvallend door een populistisch discours van sommige beleidsmensen en drukingsgroepen dat voortdurend inspeelt op de emoties en kordate oplossingen voor 'het' probleem langs verschillende kanalen verspreidt. Zoals het niet mag gaan over 'de Jood', mag het evenmin gaan over 'de moslim', of 'de vluchteling'. We moeten het hebben over 'mensen' met hun eigen identiteit die zich uit in grote diversiteit. En om zo over mekaar te spreken, kan het dus echt wel helpen om mekaar te begrijpen, en door mekaars taal te spreken, indien het niet letterlijk kan dan ten-

minste toch figuurlijk. Al te vaak zijn het uitgeholde metaforen die de publieke opinie bespelen, van 'ze wandelen zomaar Europa binnen' tot ngo's die 'het aanzuigeffect stimuleren'. Twee jaar geleden vergeleek een Vlaams politicus de vluchtelingencrisis met een natuurramp die ons treft. Laten we de grenzen van de polarisatie gerust de verboden grenzen noemen die we moeten wegwerken, de muur die we moeten neerhalen.

Grenzen van staal moeten we afbouwen via overgangen van de nuance en de dialoog. Willen we wat meer in het midden gaan staan, de scherpe kanten afvlijen en inspanningen leveren om naar mekaar te luisteren? Het is de jongeman Moshé Flinker die ons stuurt in die richting. Nuanceren betekent dat verschillende gebieden in mekaar kunnen overlopen, mekaar kunnen beïnvloeden en bevruchten, en laat die gebieden dan ons ideeën goed zijn waartegen we ons kritisch moeten blijven gedragen. Tegelijkertijd zijn er grensovergangen noodzakelijk die interactieve bezoeken en tegenbezoeken mogelijk maken.

SCHADUWLICHT — licht en donker vinden het met mekaar (Bruno Neuville)

En route

De actualiteit stelt haar prioriteiten en stelt ons voor onze verantwoordelijkheden: het ontmantelen van de grenzen van onbegrip en onwetendheid. Drie voorbeelden om te illustreren hoe dringend en dwingend die ontmanteling is.

● De recente brutale moord op de 85-jarige Joodse vrouw Mireille Knoll in Frankrijk en de antisemitische motieven van de moordenaars maken duidelijk dat er ten opzichte van bepaalde bevolkingsgroepen nog altijd virulente haatgevoelens leven die enkel kunnen weggewerkt worden door opbouwend te blijven werken aan wederzijds begrip en tolerantie.

● Tekenend voor verhakkelde en opportunistische politieke wijze van communiceren in eigen land, was de reactie op het Lam Gods project van NTG in Gent. Het theaterproject Lam Gods zou gewezen IS-strijders zowaar een podium geven. Onzorgvuldige informatie en halve waarheden bespeelden meteen de publieke opinie via politieke twitteraars en parlementaire wegen. Vanop het spreekgestoelte in het Vlaams Parlement vroeg een parlementslid zich af of we misschien ook Kim De Gelder en Hans Van Tamsche als ervaringsdeskundige acteurs zouden zien verschijnen in producties over geweld in de samenleving. Uitgesproken *sans gêne*, bovendien jammer en populistisch. Evenwel, het moet gezegd dat de wijze waarop NTG

het project Lam Gods voorstelde de hevige reacties heeft aangejaagd. De vraag naar genuanceerde en weloverwogen communicatie los van opwellende emoties is primordiaal.

● Momenteel worden kinderen - met de Belgische nationaliteit - van IS-strijders opgevangen in Koerdische vluchtelingenkampen. De onzekere, aarzelende beleidsmatige 'aanpak' van deze problematiek moet dringend bijgestuurd worden. De kinderen worden zonder meer ook in het kamp van de vijand geplaatst. Meteen is polarisatie alweer de grens van staal, en zijn kinderen voor de zoveelste keer onschuldige slachtoffers van onverdraagzaamheid en angstig ideologisch opbod. Frankrijk heeft wel

WIST JE DAT...

een procedure opgezet om deze jihadkinderen in Frankrijk op te vangen, net om te vermijden dat ze door traumatische ervaringen in een onontwarbare spiraal van haat- en wraakgevoelens zouden terechtkomen. De Franse minister van Binnenlandse Zaken verklaarde al in februari van dit jaar dat Frankrijk de kinderen - met Franse nationaliteit - van IS-strijders naar Frankrijk wil halen met de hulp van het Rode Kruis. Kinderen hebben geen barbaarse dingen gedaan.

Stop de oorlog tegen kinderen, bezweert ook Geert Cappelaere² in De Standaard (30/3/18), de bescherming van kinderen is niet onderhandelbaar.

Met andere woorden: stop hen niet in de bubbel 'vijand', zie hen niet als de 'ons bedreigende andere'.

Hoe ver zouden we in België staan zonder de reportage van VRT-journalist Rudi Vranckx over de Belgische jihadkinderen?

Visie

Wij mogen niet naïef zijn, is de grens die al te gemakkelijk kop-pig verdedigd wordt. Een verboden grens evenwel indien we willen depolariseren. Laat ons grensoverleggend de ambitie en de inzet van Moshé Flinker voor ogen houden, en als eerbetuiging aan deze uitzonderlijke jongeman met visie streven naar ontmanteling van de verboden grenzen van polarisatie. Alleen dan zijn we op weg naar *le but que je me suis fixé*, want... ■

...

en toch komt u
mij tegen
ook al wil u dat
behendig
wenselijk graag
vermijden
beklemmend menselijk
langs omwegen van u
van vele valse angsten
uw leven bevend
binnen uw omheining
- *jedem das seine* -
kan u niet ontmoeten
wie u bezwerend
onwetend niet
kennen wil
vlucht niet
vrees niet
dat ik uw schaduw
worden zal³

...

Bruno Neuville

(1) Carnets de clandestinité Moshé Flinker, Bruxelles 1942-1943 - traduit de l'hébreu et annoté par Guy-Alain Sitbon - Calman-Lévy, 2017 (p. 65)

(2) Geert Cappelaere is Directeur Unicef Midden-Oosten en Noord-Afrika.

(3) uit EN ROUTE - van mens tot mens - Bruno Neuville - 2017

BALANCEREND

Hunnen we even zwevend gaan zitten?
(Kunstwerk dat deel uitmaakt van één
van de bruggen in Krahau)
(Bruno Neuville)

Etnische bevolkingsgroepen en binnenlandse politiek

Na het einde van de Eerste Wereldoorlog ontstond het Koninkrijk der Serviërs, Kroaten en Slovenen - de allereerste unie van Zuid-Slavische volkeren, en later omgedoopt tot Joegoslavië (Zuid-Slavië of 'land van de Zuid-Slaven'). De staat bleef - in verschillende vormen - bestaan tot het begin van de 21e eeuw.

Koning Peter I overleed in 1921 en werd opgevolgd door zijn zoon - en op dat moment prins-regent - Alexander I.

Hoe dan ook vertoonde de geschiedenis van deze landen - gekenmerkt door een grote diversiteit in een uitgestrekt gebied - vóór 1918 grote verschillen. De belangrijkste en grootste bevolkingsgroepen - Serviërs en Kroaten - en een minderheid van de Slovenen, Bosnische moslims, Montenegrijnen en Macedoniërs hadden over het algemeen dezelfde etniciteit en spraken dezelfde taal (meestal Servo-Kroatisch of Kroato-Servisch genoemd). De Slovenen en Macedoniërs vormden een uitzondering: zij hadden een eigen taal. De drie grootste nationaliteiten werden vermeld in de naam van het koninkrijk. De Montenegrijnen en Macedoniërs daarentegen werden beschouwd als deel van de Servische etnische bevolkingsgroep (en werden pas na 1945 erkend als soevereine en onafhankelijke volkeren). En dan was er ook nog de moslimbevolking in

De grenzen in het westen van de Balkan tijdens het interbellum

↑ De nieuwe prefecturen in 1929.

Bosnië en Herzegovina. Het koninkrijk werd niet alleen getypeerd door etnische verscheidenheid, maar had ook een multireligieus karakter. De bevolking bestond voornamelijk uit drie religies: orthodox christendom (Serviërs, Montenegrijnen, Macedoniërs), rooms-katholiek (Kroaten, Slovenen) en islam (Bosnische moslims). Naast het Latijnse alfabet werd ook het cyrillicsche schrift gebruikt. De diverse bevolkingsgroepen waren bovendien sterk verspreid over het hele Balkangebied. De etnische grenzen vielen daardoor

niet samen met de landsgrenzen. De etnische vermenging was het grootst in Kroatië (Kroaten en Serviërs), de Servische regio Vojvodina (Serviërs, Kroaten en etnische minderheden) en Bosnië en Herzegovina (Bosnische moslims, Serviërs en Kroaten). Culturele en politieke verschillen leidden voortdurend tot regeringscrissen. De spanningen in het land - vooral tussen Serviërs en Kroaten - liepen op en hadden een negatieve impact op het nationale beleid. Het land verkeerde in een diepe politieke crisis. In 1929 ontbond de

De moord op koning Alexander van Joegoslavië in Marseille (1934)

© Alle rechten voorbehouden

koning het parlement. Hij stelde een persoonlijke dictatuur in en veranderde de landsnaam in Joegoslavië. Van toen af aan vormden de Slaven één volk: Joegoslaven. Politieke partijen waren verboden en anti-Joegoslavische extremisten - de Kroatische ustašebeweging, de Macedonische separatisten (de Binnenlandse Macedonische Revolutionaire Organisatie) en de communisten - werden vervolgd. In 1931 kwam er een einde aan het dictatoriale regime. De conflicten bereikten hun hoogtepunt in 1934, toen Kroatische en Macedonische extremisten - ondersteund door Italië en Hongarije - de koning vermoordden in Marseille tijdens zijn staatsbezoek aan Frankrijk. Alexander werd opgevolgd door zijn minderjarige zoon Peter II. Het Koninklijke gezag werd uitgeoefend door prins Paul, de neef van de overleden vorst.

Buitengrenzen en internationale politiek

De nieuwe staat was omringd door vijandige buurlanden: Italië, Oostenrijk, Hongarije en Bulgarije. Zij waren misnoegd over de territoriale uitbreiding van Joegoslavië zoals vastgelegd in het verdrag van Versailles en drongen aan op wijzigingen van het verdrag en de teruggave van hun grondgebied.

Om zich te beschermen, trad Joegoslavië toe tot regionale bondgenootschappen - de Kleine Entente (met Tsjecho-Slowakije en Roemenië) en het Balkanpact (met Griekenland, Roemenië en Turkije) - en schaarde het land zich achter Frankrijk. De Kleine Entente (1921-1938) was bedoeld als een verdedigingsinstrument tegen Hongaars revanchisme en het herstel van het Habsburgse Rijk, en kreeg steun van de Fransen. Het bondgenootschap was vrij machtig en werd daarom beschouwd als de vijfde mogendheid in Europa. Het Balkanpact (1934-1938) werd gesloten als verdedigingsmiddel tegen Italiaans imperialisme en Bulgaars revanchisme. Beide allianties werden aan het wankelen gebracht door de opkomst van het nazisme en fascisme. De banden met het koninkrijk Roemenië - dat in het oosten aan Joegoslavië grensde - werden versterkt door het huwelijk van koning Alexander met de Roemeense prinses Maria in 1922.

De hevigste grensconflicten ontstonden met het koninkrijk Italië, dat door het Verdrag van Rapallo (1920) al Slavische gebieden aan de noordkust van de Adriatische Zee had verworven. Maar het land was er op gebrand nog meer gebieden aan de Dalmatische kust van Joegoslavië in te lijven. De Dalmatische stad Rijeka - eerder opgericht als de Vrijstaat Fiume - werd geannexeerd door

Italië via het Verdrag van Rome (1924) en het Verdrag van Nettuno (1925), gesloten tussen de twee koninkrijken. Italianen konden ook vrij migreren naar Dalmatië. Daarnaast bleef Mussolini Joegoslavië in het nauw drijven: hij werkte nog meer samen met Albanië en Hongarije, en ondersteunde de ustašebeweging.

Bestuurlijke indeling

Tijdens zijn bestaan werd de staat ingedeeld in diverse bestuurslagen:

- 1918-1922: De staat hield vast aan de bestuurlijke indeling van zijn voorgangers van voor de Eerste Wereldoorlog: Oostenrijk-Hongarije, het voormalige koninkrijk Servië en het voormalige koninkrijk Montenegro.
- 1922-1929: Het koninkrijk werd verdeeld in 33 departementen (oblasti), conform de etnische grenzen en historische beginnellen.
- 1929-1941: Tijdens de Koninklijke dictatuur kreeg het land officieel de nieuwe naam Joegoslavië en een nieuwe bestuurlijke indeling. De departementen werden vervangen door negen prefecturen (banovine), de hoofdstad Belgrado vormde een afzonderlijke bestuurlijke eenheid. De grenzen werden zo bepaald dat er nog maar weinig overeenstemming was met eerdere indelingen, en

Het pas gevormde
Kroatische banaat - 1939

Prins regent Paul
van Joegoslavië

Koning Alexander I en
koningin Maria van Joegoslavië

de prefecturen werden vernoemd naar lokale rivieren (met uitzondering van de prefectuur aan de kust). Alle verwijzingen naar de volkeren van het land verdwenen - conform het Joegoslavische eenheidsideaal. De nieuwe eenheden waren veel groter en economisch sterker dan de vroegere oblasten.

- 1939-1941: Kroatië vroeg meer autonomie, en die eis werd ingewilligd met de oprichting van de Banovina (of het Banaat) van Kroatië in 1939. Twee volledige prefecturen en delen van verschillende andere prefecturen werden samengevoegd - goed voor ongeveer 30 procent van de totale oppervlakte en bevolking van Joegoslavië.

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de tweede helft van de jaren 1930 zag Joegoslavië zich genooddacht nieuwe diplomatieke opties af te tasten. Het land

voerde stilaan een andere buitenlandse politiek en focuste op een samenwerking met Italië en Duitsland. Frankrijk was niet langer de steunpilaar van Joegoslavië. Het koninkrijk werd politiek en economisch volledig afhankelijk van Duitsland.

Joegoslavië werd steeds meer in het nauw gedreven door de asmogendheden en was niet voorbereid op een confrontatie met het Duitse leger. Onder bijzondere en uiterst geheime voorwaarden werd Joegoslavië een uniek voorstel gedaan: het koninkrijk kreeg een bevoorrecht statuut - de asmogendheden zouden de soevereiniteit en territoriale integriteit van Joegoslavië respecteren, geen toestemming vragen voor troepentransporten door het land, geen militaire hulp vragen en vrije toegang tot de Egeïsche Zee beloven. In ruil daarvoor moest Joegoslavië zich aansluiten bij de asmogendheden. Zonder nationale eenheid en internationale hulp, zonder economische en militaire macht kón de rege-

ring niet anders dan akkoord gaan. Prins Paul wilde Joegoslavië beschermen tegen de oorlog en keurde na lang aarzelen de toetreding van het land tot het Driemogendhedenpact goed. De ondertekening gebeurde op 25 maart 1941.

Twee dagen later werd het regime van 'verraders' omvergoorpen door een geweldloze staatsgreep van westersgezinde Servische militairen, die niet op de hoogte waren van de geheime clausules van het pact. De prins-regent ging in ballingschap en Peter II werd op de troon gezet. De nieuwe regering koos resoluut voor een neutraliteitspolitiek, maar dat was buiten Hitler gerekend. Tijdens de korte Apriloorlog vielen de asmogendheden Joegoslavië binnen. Het leger kon nauwelijks verzet bieden en gaf zich al snel over. Daarop werd het land bezet en verdeeld onder de asmogendheden. ■

Milan Kovačević
Historicus, Universiteit Belgrado
Vertaald door Elan Languages

Naam en voornaam

Klas / Les

De pedagogische fiche van dit nummer kan, bij uitbreiding, samen behandeld worden met de rubriek 'Klasreflectie'.

Doelgroep: 3^e graad

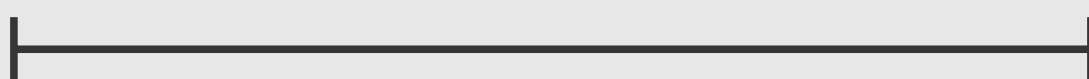
Vakken: geschiedenis/aardrijkskunde, PAV, MaVo

Voorziene lesuren: minimum 2 lesuren.

Overeenkomstig het artikel over de Balkan, is het bestuderen van de geschiedenis van Duitsland (of beter: de Duitse geschiedenis) heel interessant en verhelderend in geografisch-historisch perspectief.

Duid op de tijdslijn hieronder de belangrijkste gebeurtenissen aan.

1918

1945

Zoek volgende personen op: Karl Liebknecht, Friedrich Ebert, Franz von Papen, Paul von Hindenburg en Adolf Hitler.

Zoek landkaarten op van de Weimarrepubliek en de verste expansie die Duitsland behaalt in 1943 (het Derde Rijk onder Hitler).

Opmerkingen leerkracht

SPOREN VAN HERINNERING

is een driemaandelijks uitgave van
vzw Auschwitz in Gedachtenis

www.auschwitz.be

Het Generaal-gouvernement: De 'Vierde' Poolse Deling

In de vorige klasreflectie (nr. 27) bespraken we de aanloop van de bewogen geschiedenis van Polen naar de Tweede Wereldoorlog toe besproken. Hierop bouwen we nu voort door de (grenzen)geschiedenis van Polen onder het nazisme te behandelen.

De rubriek 'klasreflectie', dat met het jaarthema samen met de rubriek 'vraagstuk' kan genomen worden, zal de (historisch-)aardrijkskundige achtergrond gebruiken om tot morele vragen te komen. Er is een theoretische historische achtergrond nodig om het onderwerp te kennen. Daarom zal dit ruim gebracht worden, voornamelijk met verhelderende kaarten en een puntensysteem.

De verovering van Polen

- 23 augustus 1939 – nazi-Duitsland doet het ondenkbare: Hitler sluit een niet-aanvalsakkoord met de USSR. Stalin zou het gebied van het vooroorlogse Russisch Polen terugkrijgen.
- 31 augustus '39 – Operatie Himmler wordt uitgevoerd. Het betreft de door de nazi's opgezette "aanval" van het Poolse leger op de Duitse zender te Glewitz. Dit geeft Hitler de "rechtvaardiging" om de Polen aan te vallen.
- 1 september '39 – nazi-Duitsland valt Polen binnen, gerechtvaardigd als een verdedigingsoorlog.
- 3 september '39 – Engeland en Frankrijk verklaren Hitler de oorlog, maar ondernemen geen enkele militaire actie.
- 17 september '39 – De USSR valt Oost-Polen aan 'ter bescherming van de Wit-Russen en Oekraïners tegen de Duitsers en de Polen'. De Poolse regering gaat in ballingschap.
- 27 september '39 – Warschau capituleert.
- 6 oktober '39 – Het Poolse leger legt de wapens neer en Polen wordt wederom bezet...

© Alle rechten voorbehouden

- 26 oktober '39 – Officiële oprichting van het Generaal-gouvernement. De nazijurist Hans Frank wordt de generaal-gouverneur. Krakau, de verduitste naam van Kraków, wordt de hoofdstad.

Tot aan de aanval van de USSR telt het Generaal-gouvernement 4 districten: Warschau, Radom, Krakau en Lublin.

Polen houdt op te bestaan en wordt opnieuw verdeeld (De zogenaamde 'Vierde Deling'); het westen van Polen wordt geannexeerd bij nazi-Duitsland, terwijl het oosten bij de USSR wordt ingelijfd.

Het Generaal-gouvernement, een nazibufferstaat

- 12 oktober 1939 – Centraal-Polen gaat op in het nieuwe door de nazi's gecreëerde 'Generalgouvernement für die besetzten polnischen Gebiete' (het Generaal-gouvernement voor de bezette Poolse gebieden).

© Alle rechten voorbehouden

KLASREFLECTIE

Met de verovering van Polen bezet nazi-Duitsland één van de meest heterogene landen en met één van de voornaamste Joodse populaties.

Het Generaal-gouvernement heeft een populatie van ongeveer 12 miljoen onderdanen. Die groeit aan doordat de nazi's veel uitgewezen Polen uit de geannexeerde gebieden naar de nieuw gecreëerde bufferstaat voeren. Demografisch zal er een racistische hiërarchie ingevoerd worden:

- Reichsdeutsche (Duitsers uit nazi-Duitsland)
- Volksdeutsche (etnische Duitsers)
- Slaven (de zgn. 'Untermenschen': o.a. Polen)
- Zigeuners (Roma en Sinti)
- Joden (door Hitler voorgesteld als een 'Gegenrasse')

↑ Vanaf de zomer van 1941 vormt Galicje het vijfde district van het Generaal-gouvernement.

© Alle rechten voorbehouden

De Poolse intelligentsia en clerus worden vervolgd.

De antisemitische nazi's hebben het land met de meeste Joden veroverd en bezet.

- 31 juli 1940 – Naamsverandering: louter nog 'Generalgouvernement'. De nazibufferstaat heeft niets meer te maken met Polen.
- 22 juni 1941 – nazi-Duitsland valt de USSR aan. Er vindt een gebiedsuitbreiding plaats.
- Zomer 1944 – Het Sovjetleger verovert het oosten van het Generaal-gouvernement.

Majdanek wordt als eerste kamp bevrijd.

- 18 januari 1945 – Hans Frank vlucht naar Duitsland. Het Generaal-gouvernement houdt op te bestaan.

Ongeveer 5,8 miljoen Polen vinden de dood, wat overeenstemt met ca. 16% van de bevolking in 1939. In dit cijfer inbegrepen zijn ook de meer dan 3 miljoen Joden die tijdens de judeocide door antisemitische nazi's vermoord zijn.

Johan Puttemans

Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Ethische vragen:

Wat zou het verschil kunnen zijn tussen Poolse Joden en Joodse Polen?

Is religie een te benutten factor om een land demografisch onder te verdelen?

Dient een regering te weten welke religie haar onderdanen belijden?

Esther Naschelski is drie wanneer haar ouders in 1942 naar Auschwitz worden gedeporteerd. Ze zullen nooit meer terugkeren. Esther wordt verborgen gehouden in een kinderkribbe nabij de Dossinkazerne in Mechelen en overleeft de oorlog. Na de oorlog zoekt de joodse gemeenschap haar. Esther wordt niet gevonden, want ze wordt voor een tweede maal verborgen, ditmaal door een fanatieke katholieke vrouw die haar van haar culturele roots weghoudt. Esther groeit op in een liefdeloos, kil en antisemitisch klimaat. Ze kent weinig vreugde tijdens haar jeugd en wordt 'verstoppt' in vele pensionaten. Als jongvolwassene zoekt ze vergeefs wat het lot van haar moeder is geweest. Pas vanaf 2005, op 65-jarige leeftijd, leert Esther het ware verhaal van haar familie kennen. Ze ontdekt wie haar vader was en wordt geconfronteerd met de tragische dood van haar ouders in Auschwitz. Esthers leven verandert nu drastisch. Onvermoebaar zoekt ze naar sporen uit het verleden en reconstrueert ze de puzzel van haar familiegeschiedenis. In haar lange en intense rouwproces vindt ze kracht in het neerschrijven van haar verhaal. Ondanks haar lijden en verdriet bloeit Esther tijdens het zoeken en schrijven

Getuigen vertellen...

open. Voor het eerst in haar leven wordt ze beluisterd, spreekt ze en vindt ze de woorden om haar waarheid te vertellen, die van een kind dat door oorlogsomstandigheden in slechte handen kwam en missen moest wat voor ieder mens zo vanzelfsprekend is: warmte en verbondenheid met een familie en cultuur. In dit boek doet Esther na meer dan zestig jaar van stilte haar aangrijpende verhaal. Op een doorleefde, intense en serene manier wil ze getuigen en sensibiliseren, opdat de wereld zou weten hoe oorlog en fanatisme levens kunnen verwoesten.

Esther Naschelski werd in haar schrijfproces begeleid door Hans Grietens, professor aan het Centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek van de K.U.Leuven.

Grote literatuur...

Een literaire ontdekking...

Anron Grunberg spaart in zijn voorwoord van *Terug op de plaats die ik nooit heb verlaten* de lof niet. Hij plaatst schrijver Tobias Schiff, Toschek voor de vrienden, zelfs in het rijtje van onder andere Primo Levi en Nobelprijswinnaar Imre Kertész. Grunberg is niet de enige die onder de indruk is van dit boek. Precies twintig jaar geleden verscheen de eerste editie en toen al gooide het hoge ogen. Een tijdlang was het verplichte literatuur op de middelbare scholen in Vlaanderen en Tobias Schiff kreeg de prestigieuze prijs van de Vlaamse Gemeenschap.

In *Terug op de plaats die ik nooit verlaten heb* vertelt Schiff, in korte, ritmische zinnen die lezen als verzen, over zijn lange tocht langs de concentratiekampen van Hitler. Hij overleefde dankzij zijn jeugd, zijn schalkse humor, zijn slimme kneepjes, zijn branie, zijn moed en een flinke dosis geluk. Maar ook omdat hij zelfs in het zwartste donker een klein lichtje zag branden. Dit op algemene vraag heruitgegeven boek is daarvan de ontroerende getuigenis.

Tobias Schiff (1925-1999) was lange tijd diamantair in Antwerpen en had daarna een fotowinkel in Brussel. Hij reisde door het land om in scholen spreekbeurten te houden en kreeg daarvoor de prestigieuze prijs van de Vlaamse Gemeenschap. Lucas Vander Taelen maakte van hem een portret in de televisiereeks De laatste getuigen.

→ **Word
een
gastvrije
school**

Vluchtelingenwerk Vlaanderen ijvert voor gelijke onderwijskansen voor vluchtelingen en asielzoekers. We detecteren drempels en doen beleidsvoorstellen. We inspireren scholen om een gastvrije school te worden, waar elk kind zich thuis voelt en waar het thema asiel en migratie op een correcte en onderbouwde wijze aan bod komt. Ons aanbod naar onderwijs vind je op:

www.vluchtelingenwerk.be/onderwijs

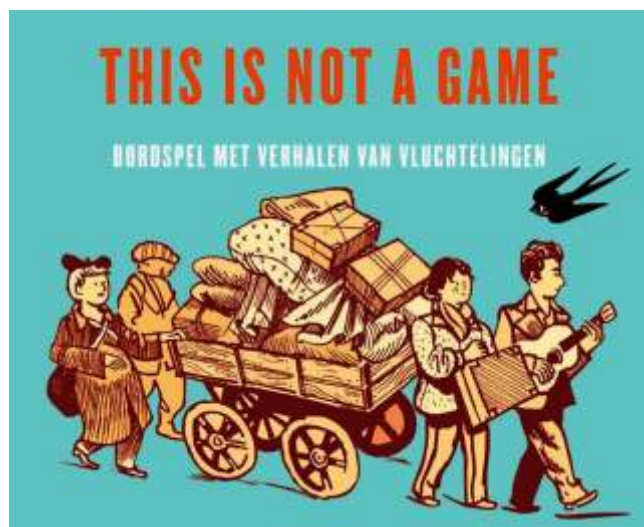
Je vindt er onder andere een Inspiratiegids vol boekentips en activiteiten. Interessant voor geschiedenislessen is ook het inleefspel *This is not a game*. In dit spel maak je kennis met vluchtelingen die leefden tussen de middeleeuwen en nu.

Als je bij bestelling de code NOTAGAME2017 ingeeft, gaat de opbrengst naar Vluchtelingenwerk.

Op Wereldvluchtelingendag roepen we op tot solidariteit met vluchtelingen. Help onze boodschap te verspreiden. Werk die dag in de klas rond het thema vluchtelingen en deel de berichten op onze facebookpagina.

www.facebook.com/VluchtelingenwerkVlaanderen/

← **20 juni
Wereld
Vluchtelingen
Dag**

CONTACTGEGEVENS

vzw Auschwitz in Gedachtenis
Stichting Auschwitz
Wolstraat 17/Bus 50 - 1000 Brussel

Tel.: 02/5127998
Fax: 02/5125884

info@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdredactie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
Redactiesecretaris: Georges Boschloos
Redactiecomité: Dirk Lagast, Marjan Verplancke, Dimitri Roden, Yves Monin, Jean Cardoen
Graficus: Georges Boschloos
Drukker: EVM Print

Met steun van:

